

škemu poklicu. Postal je član Slovenskega društva in član akcijskega odbora kmečko-delavskega gibanja, organizacij, v katerih so imeli velik vpliv komunisti, s katerimi se je tedaj precej zbližal. Malo pred vojno je objavil zopet nekaj člankov, med njimi tudi Nekaj pripomb k sodobnim razmišljanjem Andreja Beličana, ki je po mojem mnenju ena njegovih najboljših polemik. V njej je radikalno obračunal z miselnostjo nekaterih komunistov — pojav je bilo tedaj opaziti po vsej Evropi — ki so odobraval pakt med Nemčijo in Sovjetsko zvezo in niso več v nacistični Nemčiji videli centra reakcije in imperializma.

Kmalu po izbruhu vojne je avtor pristopil k OF, četudi je potem, kot pravi sam v uvodu, zašel kdaj pa kdaj v konflikt z njenimi voditelji, ko se na primer ni strinjal z likvidacijami izdajalcev. V člankih iz vojnega obdobja je zopet napadel jugoslovenstvo, razpravljal o povojnih mejah Slovenije, pri čemer se z nekaterimi radikalnimi možnostmi (izselitev tujega prebivalstva na novo priključenih ozemljih) danes človek ne more strinjati, je pa seveda treba upoštevati čas, v katerem so bile nakazane. Spis Nov slovenski človeški lik je prav tako, tudi po bobnečem stilu dokument časa, v katerem je nastal.

Povojnih polemičnih spisov je malo. Avtor se je očitno bolj posvetil znanstvenemu delu.

Na koncu moram reči, da se mi od vseh objavljenih zdi slab le zadnji, in sicer spis Konkretnost Braca Rotarja, objavljen leta 1966 v reviji Prostor in čas, v številki 1/2. Ude tu ne kritizira Rotarjevih besed glede na to, kako so bile mišljene, pač pa glede na to, kako jih je sam razumel. Zato udarja mimo.

Tako znanstvene razprave, ki zaslužijo vso pozornost, zlasti pozornost zgodovinarjev, so tudi drugi članki vredni, da jih preberemo, saj lepo odsevajo vrsto problemov, ki so se pojavljali v slovenskem prostoru v tem stoletju. Zelo bi bilo zaželeno, da bi avtor Lojze Ude objavil še izbrane razprave in članke o boju za severno mejo, kjer je bil sam prisoten in o čemer je tudi veliko pisal.

Janez Peršič

Pazinski Memorijal 1970. Pazin 1971, 221 + (III) strani, 8°

Prvega marca 1970 je istrski Čakavski sabor na pobudo svojega upravnega odbora ter kulturnih in političnih delavcev Pazina osnoval Pazinski memorijal, ki naj bi deloval kot »katedra za izučavanje novije povijesti istarskih Hrvata, tj. kao istaknuta istarska znanstvena i kulturna tribina«. V letu osnovanja si je »memorijal« zadal nalogo, da pripravi proslavo 100-letnice prvega istrskega časnika Naše sloge. Proslava je obsegala tudi znanstveno posvetovanje o temi Razvoj hrvaškega tiska v Istri od Naše sloge do danes. Zborovanje je bilo v Pazinu 26. in 27. septembra 1970, nastopilo je 10 referentov. Referati so izšli leta 1971 v Pazinu kot druga knjiga zbornikov Čakavskega sabora (urednik Matej Jeličić) pod naslovom Pazinski memorijal 1970; zbornik vsebuje še diskusijske prispevke štirih udeležencev ter otvoritvene in zaključne besede predstavnika organizatorja ter pozdrave zborovanju. Objavljeni so bili vsi prebrani referati.

Štirje prispevki z zborovanja so bili posvečeni listu Naša sloga. Petar Strčić je v Oko pokretanja Naše sloge (str. 17—37) govoril o začetkih lista, ki je prvič

izšel 1. junija 1870 v Trstu. V predzgodovini lista je govoril o vlogi tedanjega poreško-puljskega škofa Jurija Dobrile, ki je s Slovincem Franjom Ravnikom izdal za leto 1869 koledar Istrani; ta je izšel tudi za naslednje leto. Oba koledarja in čitalnici v Kastvu ter v Puli so po Strčićevem mnenju najpomembnejši preporodni podvigi istrskih Hrvatov v šestdesetih letih. V pripravah za izdajo Naše sloge je odigral posebno vlogo tudi slovenski tisk, pa tudi nekateri istrski ter tržaški Slovenci (Ravnik, Martelanc). Gonilo lista pa je bil že omenjeni Dobrila, brez katerega — imel je velik javni ugled in denarna sredstva — istrski Hrvati leta 1870 ne bi imeli svojega lista.

V zvezi s tematiko Strčićevega referata lahko dodamo, da bi v njegov obseg sodila tudi obravnava razmer pri istrskih Slovincih; tržaški in goriški slovenski listi šestdesetih let so se razglašali tudi za njihova glasila. O škofu Dobrili obstoja dovolj literature; najizčrpnější pregled je napisal B. Milanović za zbornik Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri (Zagreb 1969, štr. 351—402). Članek je izšel tudi separatno, s spremembami pa je objavljen tudi v knjigi Hrvatski narodni preporod u Istri (knjiga 1, Pazin 1967). Povzetke iz objav v Naši slogi za ves čas njenega izhajanja (1870—1915) je podal F. Barbalić v samostojni publikaciji Narodna borba u Istri od 1870 do 1915 godine (Zagreb 1952). Peter Strčić je leta 1970 tudi objavil v reviji Dometi bibliografijo o Naši slogi; članek je nato izšel skupaj s člankom J. Bartulića o zgodovini istega lista v posebni publikaciji Stogodišnjica Naše sloge. Dokumentarno gradivo o nastanku lista je Strčić objavil v Jadranskem zborniku (VII/1966—9, str. 509—530) pod naslovom Inicijative i pripreme za pokretanje prvog hrvatskog lista za Istru u XIX stoljeću.

Mirjana Gross je v referatu Značaj prvih deset godišta Naše sloge kao preporodnog lista (str. 39—59) analizirala prvo desetletje listovega izhajanja. Ugotovila je spočetka nejasen politični program lista, ki se je ob koncu obravnavanega obdobja odločno opredelil za podporo narodnostnemu gibanju, za ohranjanje in uveljavitev hrvatskega značaja Istre kot dela Hrvatske. Radojica F. Barbalić je obravnaval pomorsko problematiko v Naši slogi (str. 61—71), medtem ko je Tatjana Blažeković podala bibliografske podatke lista (str. 73—81).

Razprava Jakše Ravliča Petar Studenac, prvi hrvatski narodni preporoditelj u Istri (str. 83—105) ni vezana strogo na zgodovino lista. Duhovnik Studenac (1811—1898) je po Ravličevi ugotovitvi eden izmed prvih, če že ne ravno prvi hrvatski preporoditelj v Istri, sicer so v njegovem času delovali še Dobrila, Slovenec Volčič in pesnik Baštijan.

Preostali referati pa so posvečeni novejšim desetletjem istrskega tiska. Ivo Mihovilović je v prispevku List Istra glasilo Saveza jugoslavenskih emigranata iz Julijske Krajine od 1929. do 1940. godine (str. 107—127), v spominskem pričevanju (urednik Istre med leti 1931—6) obdelal zgodovino časnika, ki je enkratno pričevanje o razmerah v Istri in na Primorskem med vojnama ter o življenju številnih beguncev iz teh področij v Jugoslaviji. V naddesetletnem izhajanju Istre je Mihovilović določil tri faze razvoja. V prvi, ki je trajala leto in pol, je bil list navdahnjen s čustveno, sentimentalno in nacionalistično patetičnostjo. V drugi fazi (trajala je sedem let in pol) se je list izkazoval po svojem antifašizmu, v tretji fazi, ki je bila najkrajša, se kažejo tudi v Istri

jugoslovanske politične razmere — depolitizacija in prenehanje z izrazitim antifašizmom. List je prenehal izhajati obenem z razpustom emigrantske zveze.

Božo Milanović je v razpravi Trščanska hrvatska štampa između dva rata s osvrtom na Istru (str. 129—147) podal tudi s pomočjo osebnih spominov pregled tržaškega istrskega tiska. Pozornost je osredotočil na katoliško usmeritev tiska, tako periodičnih publikacij kot tudi književnih. Z drugih nazorskih stališč je Milanovičev prispevek dopolnjeval Ante Iveša v Trščanska hrvatska štampa između dva rata (str. 149—162); tudi on se je posluževal osebnih spominov.

Luciano Giuricin je referiral o italijanskem tisku v Istri La stampa italiana in Istria (dalle origini ai giorni nostri) (str. 163—189). Od prvega lista Foglio periodico istriano (1807—1810) do zadnje omenjenega iz leta 1970 navaja pisec 118 naslovov. Članek ima svoj zgodovinski pregled in bibliografijo. Istrski partizanski tisk obravnava Nikola Crnković — Partizanski tisak u Istri ((str. 191 do 216). Začetek istrskega partizanskega tiska predstavlja Glas Istre iz pomladi leta 1943, a še pred tem je prihajal v Istro tisk, ki je bil namenjen Istranom. Z Glasom Istre se je pričelo tudi v Istri partizansko tiskarstvo tako v hrvatskem kot v italijanskem jeziku (med 32 periodikami jih je bilo 14 v italijanščini, od 165 brošur je bilo 60 prevedenih v italijanščino).

-of

-ner

IV Pazinski memorijal. Knjiga 2. Pazin 1971, 286 + (IV) + (XXXVIII slik. prilog), 8°.

Druga knjiga katedre Čakavskega sabora za novejšo zgodovino Istre prinaša gradivo z zborovanja v Pazinu od 23. do 25. septembra 1971. Zborovanje je bilo posvečeno 30-letnici vstaje jugoslovanskih narodov in 100-letnici prvega istrskega tabora v Kastvu. Publikacija o drugem »pazinskem memorijalu« objavljaja poleg znanstvenih prispevkov še 8 diskusijskih, slikovno dokumentacijo o obeh »memorijalih«, uvodne besede izdajatelja ter pozdravni govor predsednika pazinske občinske skupščine.

Objavljenih je 11 prispevkov, izmed teh jih je bilo na zborovanju prečitanih 10. Dva prispevka nista objavljena, in sicer dr. Dragovana Šepića Kastavština i narodni preporod u drugoj polovini XIX stoljeća, ker je redakcija teksta za tisk prepričala referentova boleden in Nikole Crnkovića Istra 1941, ki je bil objavljen pred tem v Časopisu za suvremenu povijest Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske (II—III/1971, str. 37—52) pod naslovom Neki problemi narodnooslobodilačkog pokreta u Istri 1941—1943. Članek Ante Cerovca Ružanski dan 1943, spominsko pričevanje o dneh kapitulacije Italije v Istri je v drugi knjigi »memorijala« vključen kot tematsko dopolnilo h gradivu ter je izšel po piščevi smrti. 21—70.

Med objavljenimi referati posega najdlje v zgodovino obsežen Strčićev prispevek o Kastavskem taboru leta 1871. Pod naslovom Prvi hrvatski tabor u Istri na kvarnerskim otocima (str. 201—264) se pisec v uvodnem delu dotakne tudi taborškega gibanja na Slovenskem. Strčić imenuje kastavski tabor kot pravi hrvatski čeravno omenja, da v slovenskem zgodovinopisju je nekaj zadevnih opredelitev, kot na primer Melikova in Kermavnerjeva, ki pišeta, da je bil tabor hrvatsko-slovenski, za razliko od čubejskega leta 1870, ki je bil